Zgromadzenie Misjonarzy Świętej Rodziny

Komisja ds. Formacji i Powołań

Towarzyszenie duchowe w procesie formacji

Wstęp

Drodzy Współbracia z Zarządu Generalnego oraz formatorzy poszczególnych etapów formacji, przesyłam Wam pozdrowienia, życząc zdrowia i pokoju. Towarzyszenie duchowe w procesie formacji jest zagadnieniem niezwykle istotnym, zarówno w życiu zakonnym, jak i w seminariach diecezjalnych. Uważam, że wynika to częściowo z wpływu papieża Franciszka oraz z rosnącej świadomości, iż formację należy rozumieć całościowo – to znaczy uwzględniając osobę ludzką w jej pełni, w świetle wymiarów: ludzkiego, duchowego, duszpasterskiego i intelektualnego, a także ich harmonijnego zespolenia.

Z perspektywy formatora na etapie scholastykatu dostrzegam potrzebę wzmocnienia wymiaru duchowego – zwłaszcza w zakresie towarzyszenia duchowego – tak aby pomóc osobom formowanym w budowaniu głębszej i bardziej osobistej relacji z Panem, przy udziale osoby towarzyszącej im w tej drodze wzrostu i rozeznawania.

---

1. RYS HISTORYCZNY

Towarzyszenie duchowe było i pozostaje drogą praktyki duchowej oraz zbliżania się do Boga – czy to pod kierunkiem mistrza, czy też w kontekście życia pustelniczego. Praktyka ta istnieje od zarania Kościoła i pozostaje żywa do dziś. Jest to praktyka chrześcijańska, która przetrwała wieki, przynosząc owoce świętości i wnosząc istotny wkład w dzieło ewangelizacji.

W historii życia Kościoła szczególną uwagę zwraca na siebie jeden aspekt: relacja mistrz–uczeń. Jest to metoda pedagogiczna ustanawiająca interakcję ukierunkowaną zarówno na naukę, jak i na dojrzewanie ucznia, któremu towarzyszy mistrz. Spojrzenie mistrza na ucznia dąży do jego wzrostu i rozwoju na drodze obejmującej kilka wymiarów:

- wymiar edukacyjny i formacyjny, nieodłącznie związany z relacją mistrz–uczeń w procesie dojrzewania;
- wymiar mądrościowy, wyrażający się w udzielaniu rad i wskazówek;
- wymiar mistagogiczny, dążący do wprowadzenia ucznia na drogę chrześcijańskiej doskonałości;
- wymiar polityczny, rozumiany jako pomoc w podejmowaniu bardziej świadomego zaangażowania społecznego i wspólnotowego;
- wymiar rozeznawania, który przenika wszystkie pozostałe i stanowi serce wszelkiego towarzyszenia duchowego.

W tej relacji mistrz–uczeń kluczowe jest ukazanie postaci Jezusa Chrystusa, który wskazał drogę naznaczoną radykalizmem Ewangelii oraz wyjątkowym sposobem powoływania i formowania uczniów. Jego metodę cechuje bliskość – zarazem pełna życzliwości i wymagająca – głosząca Królestwo Boże i wzywająca do nieustannego procesu nawrócenia. Można zatem

stwierdzić, że Jezus Chrystus jest Mistrzem przede wszystkim dlatego, iż stanowi wzór życia godny naśladowania. Co więcej, wskazuje On drogę doskonałości i świętości. Jezus Chrystus jest Mistrzem charyzmatycznym i mądrościowym.

Kierownictwo duchowe, towarzyszenie czy też poradnictwo duchowe rozwijały się na przestrzeni wieków – początkowo przede wszystkim w klasztorach Wschodu i Zachodu, a następnie w ramach rozmaitych szkół duchowości, które powstawały od czasów średniowiecza. Praktyka ta stała się bardziej powszechna w życiu chrześcijańskim w XVI i XVII wieku, o czym świadczą pisma takich postaci, jak św. Teresa od Jezusa, św. Jan od Krzyża, św. Ignacy Loyola, św. Jan z Ávili, św. Franciszek Salezy, św. Alfons Liguori czy Pierre de Bérulle.

Choć kierownictwo duchowe sprawowali głównie mnisi i kapłani, posługę tę podejmowali również wierni – zarówno osoby konsekrowane, jak i świeckie (przykładem może być św. Katarzyna). Prawodawstwo kościelne uwzględniło tę bogatą tradycję, odnosząc ją w szczególności do formacji wstępnej do życia kapłańskiego i konsekrowanego. Istnieją również odpowiednio przygotowani wierni świeccy – mężczyźni i kobiety – którzy pełnią tę posługę rady i towarzyszenia na drodze do świętości (SCDE, 2011).

---

2. TOWARZYSZENIE DUCHOWE W PROCESIE FORMACJI W ŚWIETLE NAUCZANIA KOŚCIOŁA

Jeśli chodzi o drogę towarzyszenia duchowego, istnieje szereg dokumentów kościelnych podejmujących ten temat w kontekście formacji kapłańskiej oraz życia konsekrowanego.

2.1 DEKRET (*PRESBYTERORUM ORDINIS* – 1965) O POSŁUDZE I ŻYCIU KAPŁANÓW

Spośród wszystkich pomocy duchowych wyróżniają się te czyny, przez które wierni karmią się Słowem Bożym – przy podwójnym stole Pisma Świętego i Eucharystii (55). Szafarze łaski sakramentalnej jednoczą się z Chrystusem Zbawicielem i Pasterzem poprzez owocne przyjmowanie sakramentów, zwłaszcza przez częste korzystanie z sakramentu pokuty. Aby wiernie wypełniać swoją posługę, powinni oni pielęgnować codzienną łączność z Chrystusem Panem poprzez nawiedzanie Najświętszego Sakramentu i osobistą adorację; powinni chętnie oddawać się ćwiczeniom duchowym i wysoko cenić kierownictwo duchowe.

W tym dokumencie soborowym zauważamy, że nacisk położono na życie sakramentalne (Eucharystia i pokuta) oraz na codzienny dialog z Panem – dialog wspierany przez Pismo Święte, doświadczenie rekolekcji oraz, ostatecznie, kierownictwo duchowe. Innymi słowy, kierownictwo duchowe nie zajmuje tu tak eksponowanego miejsca, jak być może powinno, gdyż wspomniano o nim jedynie jako o czymś, co należy wysoko cenić. Interesujące jest jednak to, że Sobór udziela tych wskazówek i przedstawia je jako drogę duchową w ramach procesu formacji.

2.2 DEKRET (*PERFECTAE CARITATIS* – 1965) O ODNOWIE ŻYCIA ZAKONNEGO

Właściwa odnowa instytutów zależy przede wszystkim od formacji ich członków. Z tego powodu zakonników niebędących kapłanami oraz osoby zakonne nie powinny być kierowane do prac apostolskich bezpośrednio po nowicjacie; zamiast tego ich formacja zakonna, apostolska, doktrynalna i techniczna powinna być odpowiednio wydłużona w stosownych domach, nie wykluczając uzyskania właściwych kwalifikacji. Przez całe życie osoby zakonne

powinny dążyć do gruntownego uzupełniania tej formacji duchowej, doktrynalnej i technicznej, a przełożeni powinni zapewniać im – w miarę swoich możliwości – sposobność, pomoc i czas na realizację tego celu. Do obowiązków przełożonych należy również dbałość o staranny dobór i gruntowne przygotowanie dyrektorów, mistrzów życia duchowego oraz wykładowców.

Mamy tu do czynienia z kolejnym dokumentem soborowym dotyczącym odnowy życia zakonnego, który wskazuje instytutom drogę do odkrycia na nowo ich ewangelicznych korzeni, a przede wszystkim określa najlepsze sposoby formacji członków. Podkreślono w nim odpowiedzialność przełożonych za dobór kierowników duchowych oraz innych osób zaangażowanych w proces formacyjny. Szczególną uwagę poświęcono towarzyszeniu duchowemu, realizowanemu przez mistrzów życia duchowego – osoby posiadające głębokie doświadczenie Boga i żyjące w duchu charyzmatu założycielskiego danego instytutu.

2.3 POSYNODALNA ADHORTACJA APOSTOLSKA (VITA CONSECRATA – 1996)

O życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie. Głównym celem procesu formacji jest przygotowanie osoby do całkowitego oddania się Bogu oraz do naśladowania Chrystusa w służbie misji. Odpowiedź „tak" na Boże wezwanie – osobiste przyjęcie dynamiki wzrostu powołania – stanowi niezbywalną odpowiedzialność osoby powołanej, która musi otworzyć swoje życie na działanie Ducha Świętego; oznacza to wielkoduszne kroczenie drogą formacji i przyjmowanie z wiarą środków, jakie oferują Pan i Kościół (164).

Formacja musi zatem głęboko oddziaływać na osobę, tak aby każda postawa czy czyn – czy to w chwilach przełomowych, czy w zwyczajnych okolicznościach życia – ukazywały jej całkowitą i radosną przynależność do Boga (165). Skoro celem życia konsekrowanego jest upodobnienie do Pana Jezusa i Jego całkowitego daru z siebie (166), formacja musi przede wszystkim do tego zmierzać. Będąc całościową, formacja obejmie wszystkie wymiary życia chrześcijańskiego i konsekrowanego. Należy zatem zadbać o przygotowanie ludzkie, kulturowe, duchowe i duszpasterskie, przykładając wielką wagę do harmonijnego zespolenia tych różnych aspektów.

Na formację wstępną – rozumianą jako proces rozwojowy obejmujący wszystkie etapy dojrzałości osobistej: od psychologicznej i duchowej po teologiczną i duszpasterską – należy przeznaczyć odpowiednio długi czas. W przypadku powołań do kapłaństwa okres ten pokrywa się i współgra z konkretnym programem studiów, stanowiącym część znacznie szerszej drogi formacyjnej. Zdecydowane zaangażowanie w życie duchowe. Można powiedzieć, że życie duchowe – rozumiane jako życie w Chrystusie i życie według Ducha – rozwija się jako droga wzrastającej wierności, na której osoba konsekrowana jest prowadzona przez Ducha i przez Niego upodabniana do Chrystusa, w pełnej komunii miłości i służby w Kościele.

Dlatego też życie duchowe musi zajmować naczelne miejsce w programach Rodzin życia konsekrowanego, tak aby każdy Instytut i każda wspólnota stanowiły szkołę autentycznej duchowości ewangelicznej. Owocność apostolska, wielkoduszność w miłości do ubogich oraz zdolność przyciągania nowych pokoleń do powołania zależą od tego priorytetu – priorytetu realizowanego poprzez osobiste i wspólnotowe zaangażowanie. To właśnie duchowy wymiar życia konsekrowanego może przemówić do ludzi naszych czasów – którzy również łakną wartości nieskończonych – stając się tym samym wymownym świadectwem.

Adhortacja *Vita Consecrata* stanowi punkt zwrotny w refleksji nad formacją początkową; podkreśla ona odpowiedzialność przełożonych za proces formacji, konieczność posiadania programu dobrze dostosowanego do charyzmatu i duchowości instytutu oraz znaczenie całościowego spojrzenia na osobę. Wreszcie, zwraca uwagę na życie duchowe, które koncentruje się na charyzmacie założycielskim i prowadzi do spotkania z Bogiem w naszym Panu. W tym kontekście towarzyszenie duchowe nabiera charakteru autentycznej drogi duchowej, która wiedzie przez postać założyciela, sięga charyzmatu duchowego i prowadzi do misji.

2.4 DAR POWOŁANIA KAPŁAŃSKIEGO – (RATIO FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS 2016)

Formacja duchowa zmierza do pielęgnowania i podtrzymywania komunii z Bogiem oraz z braćmi, w duchu przyjaźni z Jezusem – Dobrym Pasterzem – i postawie uległości wobec Ducha Świętego. Istotą formacji duchowej jest osobista więź z Chrystusem, która rodzi się i jest karmiona w szczególny sposób poprzez milczącą i długotrwałą modlitwę, a także przez słuchanie Słowa oraz gorliwe uczestnictwo w sakramentach, liturgii i życiu wspólnotowym. Kierownictwo duchowe stanowi uprzywilejowane narzędzie integralnego rozwoju osoby. Seminarzysta powinien swobodnie wybierać swojego kierownika duchowego spośród kapłanów wyznaczonych przez biskupa. Taka swoboda jest autentyczna tylko wtedy, gdy seminarzysta otwiera się ze szczerością, ufnością i uległością. Spotkania z kierownikiem duchowym nie mogą mieć charakteru sporadycznego; powinny być systematyczne i regularne, gdyż jakość towarzyszenia duchowego ma kluczowe znaczenie dla skuteczności całego procesu formacyjnego.

W dokumencie *Ratio* dostrzegamy istotny krok naprzód w podejściu do towarzyszenia duchowego; podkreśla się w nim, że życie duchowe jest najlepszym sposobem na karmienie życia kandydata i umacnianie więzi jedności między nim a Bogiem poprzez głęboką przyjaźń. Kolejnym istotnym aspektem jest to, że towarzyszenie duchowe stanowi posługę ukierunkowania i rozeznawania własnego życia, pomagając kandydatowi w ciągłym powracaniu do przebytej drogi formacyjnej oraz w zachowaniu równowagi między różnymi wymiarami formacji. Wreszcie, towarzyszenie duchowe musi odbywać się z roztropną częstotliwością – to znaczy regularnie, najlepiej raz w miesiącu – dostarczając przede wszystkim treści do modlitwy, którymi można dzielić się z kierownikiem duchowym.

2.5 KAPŁAN JAKO SZAFARZ BOŻEGO MIŁOSIERDZIA – POMOC DLA SPOWIEDNIKÓW I KIEROWNIKÓW DUCHOWYCH (03.09.2011)

Prowadzenie osoby żyjącej w jakiejś formie życia konsekrowanego zakłada szczególną drogę kontemplacji, doskonałości, komunii (życia braterskiego) i misji – drogę wpisaną w sakramentalną naturę Kościoła jako tajemnicy, komunii i misji. Konieczne jest pomaganie danej osobie w przyjęciu tego daru i życiu nim w jego właściwym kształcie, gdyż wiąże się on z „ściślejszym naśladowaniem Chrystusa [...] dążeniem do osiągnięcia doskonałości miłości w służbie Królestwu", przy jednoczesnym dążeniu do miłości całkowitej, osobistej i oblubieńczej, która pozwala „być głębiej obecnym dla współczesnych, w sercu Chrystusa".

Towarzyszenie duchowe w życiu konsekrowanym odbywa się w duchu założyciela i zgodnie z dziedzictwem duchowym, jakie pozostawił on instytutowi. Osoba pełniąca funkcję przewodnika musi pomagać prowadzonemu w rozwoju na tej drodze duchowej. Gdy osoby w okresie formacji są prowadzone przez kapłana lub siostrę zakonną, powinny znaleźć kogoś, kto dobrze zna nasz instytut, aby zapewnić skuteczne towarzyszenie. Podobnie członkowie zgromadzenia wybrani do pełnienia roli przewodników mają obowiązek pomagać w pogłębianiu zrozumienia charyzmatycznego ducha naszego instytutu.

2.6 TOWARZYSZENIE DUCHOWE (01.04.23) PAPIEŻ FRANCISZEK

Towarzyszenie duchowe jest ważne przede wszystkim dla poznania samego siebie, co – jak widzieliśmy – stanowi niezbędny warunek rozeznawania. Samo patrzenie w lustro nie zawsze pomaga, ponieważ możemy zniekształcić obraz. Boża łaska w nas zawsze oddziałuje na naszą naturę. Odwołując się do ewangelicznej przypowieści, możemy porównać łaskę do dobrego ziarna, a naturę do gleby (por. Mk 4, 3–9). Towarzyszenie duchowe pomaga zdemaskować błędne wyobrażenia – nawet te poważne – dotyczące tego, jak postrzegamy samych siebie i naszą relację z Panem. Ewangelia ukazuje różne przykłady wyjaśniających i wyzwalających dialogów prowadzonych przez Jezusa (takich jak ten z uczniami w drodze do Emaus).

Osoba towarzysząca – przewodnik – nie zajmuje miejsca Pana ani nie wykonuje pracy za osobę, której towarzyszy; Raczej towarzyszą im w drodze, zachęcając do rozeznawania poruszeń serca – tego właśnie miejsca, w którym przemawia Pan. Przewodnik duchowy – często nazywany „kierownikiem duchowym", choć nie lubię tego określenia i wolę termin „towarzysz duchowy" – to ktoś, kto wskazuje: „Spójrz tu albo tam", zwracając uwagę na aspekty, które w przeciwnym razie mogłyby umknąć uwadze. Pomaga on lepiej zrozumieć znaki czasu, głos Pana, głos kusiciela oraz głos trudności, z którymi się zmagamy. Dlatego tak ważne jest, by nie iść samotnie.

Istnieje afrykańskie powiedzenie – odzwierciedlające tamtejszą duchowość wspólnotową – które brzmi: „Jeśli chcesz iść szybko, idź sam; jeśli chcesz iść bezpiecznie, idź z innymi" – w towarzystwie, krocząc razem ze swoimi bliskimi. W życiu duchowym najlepiej jest mieć u boku kogoś, kto rozumie naszą sytuację i potrafi nam pomóc; na tym właśnie polega towarzyszenie duchowe.

Towarzyszenie może przynosić owoce, jeśli obie strony doświadczają duchowego synostwa i braterstwa. Odkrywamy, że jesteśmy dziećmi Bożymi, w tym samym momencie, w którym odkrywamy w sobie braci i siostry, dzieci tego samego Ojca. Dlatego tak istotne jest bycie częścią wspólnoty, która wspólnie przemierza tę drogę.

2.7 LIST APOSTOLSKI: WIERNOŚĆ RODZĄCA PRZYSZŁOŚĆ (25.12.08) – PAPIEŻ LEON XIV

W konsekwencji, „jakkolwiek by to rozumieć, seminarium powinno być szkołą uczuć […]; musimy nauczyć się kochać – i to tak, jak kochał Jezus". Dlatego też, w odniesieniu do motywacji, zachęcam seminarzystów do podjęcia pracy wewnętrznej obejmującej każdy aspekt życia: „Nie ma w was niczego, co należałoby odrzucić; przeciwnie, wszystko trzeba przyjąć i przemienić zgodnie z logiką ziarna pszenicy, abyście stali się szczęśliwymi ludźmi i kapłanami – »mostami«, a nie przeszkodami w spotkaniu z Chrystusem dla wszystkich, którzy do was przychodzą".

Jedynie kapłani i osoby konsekrowane, którzy są dojrzali po ludzku i duchowo niezachwiani – czyli osoby, u których wymiar ludzki i duchowy są harmonijnie zintegrowane, dzięki czemu potrafią one budować autentyczne relacje z każdym człowiekiem – mogą przyjąć zobowiązanie celibatu i wiarygodnie głosić Ewangelię Zmartwychwstałego.

Papież Leon kładzie nacisk na drogę integralnej formacji; oznacza to, że poszczególne etapy formacji muszą sprzyjać akceptacji własnej osoby i wspierać proces integracji poprzez ludzką i duchową drogę formacyjną, prowadzącą do kształtowania postaw uczłowieczających oraz autentycznej duchowości. Taka droga umożliwia spotkanie z Dobrym Pasterzem i sprzyja dawaniu prawdziwego świadectwa naśladowania Jezusa Chrystusa.

2.8 MYŚLI OJCA BERTHIERA

- Należy wprowadzać nowicjuszy nie tylko w ducha zakonnego w ogóle, ale w ducha właściwego dla wybranego przez nich Instytutu. Muszą oni pokochać cel, reguły, środki działania, dzieła, tradycje, przełożonych oraz członków swojego instytutu (ER, 110).
- Wielkim obowiązkiem członków po profesji jest przygotowywanie się do formacji, posługi lub święceń kapłańskich poprzez ducha modlitwy, zdobywanie cnót czyniących świętymi oraz – przede wszystkim – poprzez studiowanie dziedzin związanych z ich powołaniem (C, 224).
- Ideał doskonałości zakonnej znajduje się w Świętej Rodzinie (CI 96).
- Wszyscy winni dążyć do tego, by formacja była apostolstwem, nieustannie troszcząc się o to, aby osoby odbywające formację nie tylko zdobywały wiedzę, lecz także kształtowały w sobie cnoty (C, 156).

---

3. CEL TOWARZYSZENIA DUCHOWEGO

W Liście do Rzymian Apostoł Paweł mówi nam: „Wy jednak nie żyjecie według ciała, lecz według Ducha, jeśli tylko Duch Boży w was mieszka". W tym fragmencie biblijnym natchniony autor zachęca wspólnotę do życia w Duchu – czyli życia w głębokiej komunii z Bogiem – aby przezwyciężyć zamknięcie w sobie i pozostać otwartym na podążanie drogą prowadzącą do spotkania z Jezusem. Towarzyszenie duchowe pomaga rozróżniać między duchem prawdy a duchem błędu; w języku ignacjańskim odpowiadają im dobry i zły anioł. Trafne kierownictwo duchowe prowadzi człowieka – czy to świeckiego, seminarzystę, osobę konsekrowaną, czy kapłana – do życia bliżej Boga, w dążeniu do odpowiedzi na powołanie do świętości i doskonałości chrześcijańskiej.

Celem towarzyszenia duchowego jest przede wszystkim pomoc w rozeznawaniu znaków Bożej woli. Zazwyczaj wiąże się to z rozpoznawaniem świateł i natchnień Ducha Świętego. Istnieją momenty, w których takie prowadzenie staje się szczególnie potrzebne. Należy przy tym uwzględnić swoisty „charyzmat" osobistego powołania oraz drogę formacyjną, którą kandydat przebywa na danym etapie formacji.

Dlatego też towarzyszenie duchowe należy wprowadzić w życie kandydata do naszego zgromadzenia już na początku towarzyszenia powołaniowego, czyniąc z niego również duchową metodę rozeznawania powołania. W całym procesie formacji – i na każdym jego etapie – powinno ono być zarówno przedmiotem prośby, jak i darem ofiarowanym; trzeba bowiem

zapewnić każdemu kandydatowi możliwość wzrostu i umacniania więzi z Panem Jezusem, dojrzewania jako człowiek poprzez poznawanie własnego sposobu modlitwy i wierzenia, a przede wszystkim – utwierdzania się w misyjnym świadectwie naśladowania Jezusa.

---

4. DUCHOWA PODRÓŻ

Dzień wzrostu, rozeznawania i budowania bliskości z Bogiem poprzez towarzyszenie duchowe.

4.1 CZYM JEST KIEROWNICTWO DUCHOWE?

Według Barry'ego i Connolly'ego kierownictwo duchowe to pomoc, jakiej jeden chrześcijanin udziela drugiemu, umożliwiając mu zwrócenie uwagi na osobiste przesłanie Boga i odpowiedź na nie w sposób przemieniający życie.

- Zwracanie uwagi: Na osobiste przesłanie Boga skierowane do danej osoby; rozpoznawanie Jego głosu pośród codziennych doświadczeń.
- Osobista odpowiedź: Na Boga, który przemawia – z autentycznością i otwartością serca.
- Pogłębianie bliskości: Wzrastanie w relacji z Bogiem, pogłębianie codziennej komunii z Nim.
- Wprowadzanie w życie konsekwencji: Tej przemieniającej relacji w praktycznym życiu i codziennych wyborach.

4.2 TRZY RODZAJE POSŁUGI

Różne etapy duchowej podróży wymagają odmiennych podejść. Każdy z tych sposobów odpowiada na konkretne potrzeby osoby pielgrzymującej w wierze.

- Kierowanie: Prowadzenie bezpieczną ścieżką. Kierownik duchowy zna cel i posiada autorytet, by prowadzić osobę stawiającą pierwsze kroki w życiu duchowym.
- Ukierunkowywanie: Wskazywanie kierunku i udzielanie wskazówek. Przewodnik podaje punkty orientacyjne i odniesienia, aby osoba nie zboczyła z drogi.
- Towarzyszenie: Wspólne przebywanie drogi. Towarzysz idzie obok, dzieląc się „chlebem na drogę" i pomagając w rozeznawaniu.

4.3 KIEROWANIE: ETYMOLOGIA I ZNACZENIE

Słowo „kierowanie" (ang. *directing*) niesie ze sobą znaczenie autorytetu oraz ideę prostej drogi. Jego łaciński źródłosłów ukazuje głęboki sens prowadzenia ku określonemu celowi.

- Łacińskie pochodzenie: *Directio* oznacza „linię prostą", „właściwy kierunek". Pochodzi od czasownika *dirigere*: *de* (od/począwszy od) oraz *regere* (trzymać, prowadzić, rządzić).
- Pierwotne znaczenie: Prowadzenie prostą drogą. Kierownik to ten, kto prowadzi pewną, znaną i bezpieczną ścieżką.

- Współczesne użycie: W języku portugalskim [i włoskim] termin ten zaczął oznaczać „tego, kto sprawuje kontrolę” – osobę, która wydaje polecenia, wskazuje drogę i przewodzi. Sugeruje to posiadanie autorytetu do prowadzenia innych.

4.4 ORIENTOWANIE: ETYMOLOGIA I ZNACZENIE

- Pochodzi od łacińskiego słowa *orientare*, oznaczającego kierowanie się na wschód – punkt, w którym wschodzi słońce, będący symbolem światła i nowych początków. Pojęcie to rozszerzyło się, obejmując wszelkie kierunki, zarówno geograficzne, jak i egzystencjalne.
- Głębokie znaczenie: Wiąże się z doradzaniem, pomocą w organizacji, udzielaniem wskazówek i ustalaniem zasad. Orientowanie oznacza wskazywanie jasnych punktów odniesienia, dzięki którym jednostka może odnaleźć własną drogę.
- Współczesny przewodnik: Postrzegany jako kompetentny pomocnik, który wskazuje drogę, ustala reguły i uczy praktycznych umiejętności. Nie chodzi tu o wysuwanie się na pierwszy plan; uwaga skupia się na osobie otrzymującej pomoc, która pozostaje w centrum tej podróży.
- Bycie razem: Oznacza wspólnotę, przy jednoczesnym pozostawieniu drugiej osobie inicjatywy. Przewodnik stanowi punkt odniesienia w podróży – czerpiąc z wcześniejszych doświadczeń związanych z danym procesem – ale nie pozbawia podróżnika autonomii.

4.5 TOWARZYSZENIE: ETYMOLOGIA I ZNACZENIE

- Słowo „towarzyszyć” (ang. *accompany*) ucieleśnia piękno dzielenia się i obecności. Jego źródło wiąże się z najprostszym, a zarazem najbardziej głębokim gestem: dzieleniem się chlebem.
- Pochodzenie (*Cum Panis*): Od łacińskiego *accompaniare*, wywodzącego się z wyrażenia *cum panis* („z chlebem”), które ewoluowało w stronę *companhio* – osoby dzielącej chleb i obecnej przy stole życia.
- Obecne znaczenie: Wspólne podążanie, dotrzymywanie towarzystwa, obserwowanie rozwoju i bycie współtowarzyszem podróży. To obecność, która nie narzuca się, lecz wspiera i wzmacnia.
- Proces odkrywania: Nie polega na prowadzeniu ani wyznaczaniu z góry określonego kierunku, lecz na towarzyszeniu w procesie odkrywania nieznanych ścieżek. Oznacza wspólne kroczenie drogą, podczas gdy Bóg objawia każdej duszy Jej wyjątkową ścieżkę.

4.6 ANALOGIA POJAZDU

- Aby lepiej zrozumieć te trzy postawy, wyobraźmy sobie podróż samochodem. Każda z tych ról objawia się inaczej podczas tej duchowej wędrówki. • Kierujący (Dyrektor): Prowadzi pojazd, wioząc pasażerów do miejsca, które dobrze zna. Trzyma kierownicę i doskonale zna cel podróży.

- Przewodnik: Siedzi obok kierowcy, który nie zna drogi, i podaje wskazówki, by zapobiec pomyłkom czy zjechaniu na niewłaściwą trasę. Udostępnia mapę i udziela niezbędnych instrukcji.
- Towarzysz: Jest obecny u boku – nie po to, by podawać współrzędne, lecz by pomagać w odkrywaniu ścieżki, odczytywaniu znaków i rozeznawaniu drogi. Współdzieli podróż, okazując uważną obecność.

4.7 KIEROWNICTWO DUCHOWE

Kierownictwo duchowe pojawia się na określonym etapie drogi wiary, gdy człowiek posiada już solidne fundamenty i pragnie pogłębić swoją relację z Bogiem.

- Kiedy się pojawia: Gdy dana osoba pragnie „dalszego wzrostu" – mając już opanowaną metodę duchową oraz wypracowaną dyscyplinę i rytm życia. Dąży ona do wyjścia poza to, co już osiągnęła w swoim życiu modlitewnym.
- Rola przewodnika: Bycie punktem odniesienia dla dzielenia się doświadczeniem i rozwoju. Wspieranie w konkretnych procesach poprzez dzielenie się mądrością i doświadczeniem zdobytym na drodze wiary.
- Zastosowanie: Rozeznawanie powołania, wybór różnych dróg życiowych oraz sytuacje kryzysu, wątpliwości czy paraliżu duchowego – momenty wymagające jasności i ukierunkowania.

4.8 TOWARZYSZENIE DUCHOWE

Towarzyszenie duchowe stanowi etap dla osoby dojrzałej w wierze, która pragnie utrzymać ciągły i głęboki rytm życia duchowego.

- Lustro duszy: Osoba towarzysząca pomaga zrozumieć, co dzieje się w życiu duchowym, oraz interpretować Boże poruszenia. Działa jak lustro, pozwalając człowiekowi wyraźnie dostrzec to, czego doświadcza jego serce.
- Głębokie zaufanie: Relacja z kimś, przed kim można się otworzyć i komu można powierzyć swoje wewnętrzne poruszenia. Towarzysz nie narzuca drogi, lecz pomaga odkrywać ścieżki wskazywane przez Boga. Zaufanie stanowi żyzną glebę tej relacji.
- Towarzysz podróży: Rozmowa stwarza okazję do refleksji nad własnym życiem i otwarcia się przed kimś, kto pomoże wyraźniej spojrzeć na siebie w relacji z Bogiem. To dzielenie się, które przynosi światło i przemianę.

4.9 KLUCZOWE POSTACIE W PROCESIE

W towarzyszeniu duchowym istnieje święta hierarchia uczestników. Każdy z nich odgrywa istotną rolę, jednak to Bóg pozostaje prawdziwym przewodnikiem tej drogi.

- Osoba towarzyszona: Centralna postać tej drogi – ten, kto szuka, słucha i odpowiada na Boże wezwanie w swoim życiu.
- Przewodnik: Świadek procesu, który pomaga danej osobie wsłuchiwać się w głos Boga w jej życiu.
- Bóg: Prawdziwy gwarant i ten, który nawiązuje relację – Ten, który się objawia, wzywa po imieniu i prowadzi ścieżkami życia.

- Duch Święty: Ten, który oświeca i prowadzi – Boże tchnienie, które objawia prawdę i przynosi ukojenie sercom.

Przewodnik pomaga człowiekowi wsłuchiwać się w głos Boga w jego życiu. Nie zajmuje on miejsca Boga, lecz wskazuje na Niego.

---

5. ETAPY FORMACJI

W procesie formacji w naszym Zgromadzeniu – przy jednoczesnym uwzględnieniu wytycznych formacyjnych i ich zastosowania w realiach poszczególnych Prowincji – zespół formacyjny powinien otrzymywać wsparcie w pogłębianiu towarzyszenia w wymiarze duchowym. Winno się to odbywać w świetle Świętej Rodziny jako wzoru naszej duchowości, której fundamentem jest tajemnica Wcielenia. W konsekwencji droga duchowa realizowana na każdym etapie formacji pomaga formatorowi lub zespołowi formacyjnemu prowadzić osobę formowaną ścieżką bliskości z Panem Jezusem i upodabniania się do Niego.

5.1 KIEROWNICTWO DUCHOWE

Prowadzenie bezpieczną drogą. Kierownik duchowy ma za zadanie ukierunkować pierwsze kroki życia duchowego kandydata, niezależnie od tego, czy znajduje się on na etapie duszpasterstwa powołaniowego, propedeutyki, aspirantatu czy postulatu. Jest to czas budzenia w osobie formowanej pragnienia życia duchowego. Na tym etapie należy wprowadzać praktykę czytania Pisma Świętego, modlitwy porannej (jutrzni), Różańca, adoracji Najświętszego Sakramentu oraz poznawania żywotów świętych – a wszystko to w celu kształtowania nawyków duchowych, które osoba ta zachowa przez całe życie, zarówno w formacji wstępnej, jak i ciągłej.

5.2 TOWARZYSZENIE DUCHOWE

Towarzyszenie oznacza wskazywanie jasnych punktów odniesienia, dzięki którym osoba może odnaleźć właściwą drogę. Na tym etapie osoba formowana ma już jasne rozeznanie co do swojej drogi powołania i potrafi poruszać się naprzód z pewną dozą swobody; niemniej jednak wciąż potrzebuje przewodnika, który pomoże jej pogłębić doświadczenie i wypłynąć na „głębię". Jest to etap nowicjatu – czas, w którym istotą jest „zakochanie się" w Zgromadzeniu. Nowicjusz kieruje się tu Konstytucjami naszego Zgromadzenia i dogłębnie poznaje charyzmat założycielski oraz duchowość skoncentrowaną na Świętej Rodzinie, co prowadzi do zrozumienia życia i dzieła ojca Berthiera. Przewodnik duchowy przenosi punkt ciężkości na osobę towarzyszoną, umożliwiając jej ukazanie autonomii własnej drogi formacyjnej – wznoszenia się ku dojrzałości duchowej. Eucharystia oraz modlitewne czytanie Słowa stają się codziennym pokarmem dla życia duchowego osoby formowanej, pomagając jej budować „twierdzę wewnętrzną".

5.3 TOWARZYSZENIE DUCHOWE

Stanowi ono ostatni etap dla osoby dojrzałej w wierze, która pragnie zachować ciągły i głęboki rytm życia duchowego. Głęboko pragniemy, aby na tym etapie życia duchowego znajdowali się wszyscy nasi członkowie po ślubach czasowych, bracia po ślubach wieczystych oraz kapłani. Na tym etapie życia towarzyszenie duchowe oferuje scholastykom i kapłanom przestrzeń do

dzielenia się swoim życiem modlitwy oraz wyrażania pragnienia coraz głębszego poznawania woli Bożej względem ich życia i posłannictwa.

Osoba korzystająca z towarzyszenia sama kieruje swoją drogą, każdego dnia wyostrzając słuch, by wyraźniej słyszeć głos Pana; towarzyszący jest jedynie świadkiem pięknego procesu, jakiego doświadcza pielgrzym. Dom formacyjny na tym etapie musi być miejscem studiów, życia wspólnotowego i działalności duszpasterskiej, ale także środowiskiem sprzyjającym spotkaniu z Panem; nie zapominajmy, że „Maria obrała najlepszą cząstkę, której nie będzie jej pozbawiona" (Łk 10,42). Doświadczenie sakramentu pojednania, comiesięczne i doroczne dni skupienia oraz braterskie upomnienie stają się nawykami dobrze przeżywanego życia duchowego i wspólnotowego.

PODSUMOWANIE

Towarzyszenie duchowe jest w swej istocie wyrazem Bożej miłości; wymaga ono od przewodnika głębokiego szacunku dla tajemnicy drugiej osoby oraz pokornej posługi słuchania sercem. Rozważając proces formacji, należy dostrzec, że droga duchowa może rozwijać się na każdym jej etapie, gdyż zależy ona w dużej mierze od samej osoby – od jej historii życia i osobistego doświadczenia chrześcijańskiego. Nie wolno nam zatem zapominać, że Bóg jest obecny w każdym spotkaniu przewodnika z osobą towarzyszoną, zgodnie ze słowami: „Gdzie dwaj albo trzej zebrani są w imię moje, tam jestem pośród nich" (Mt 18, 20).

PUNKTY DO REFLEKSJI I DIALOGU

1. W jaki sposób możemy wspierać praktykę towarzyszenia duchowego wśród osób odpowiedzialnych za formację w naszym Zgromadzeniu, traktując ją jako wyraz wzajemnej troski i duchowego wzrostu?
2. Jak możemy wyjść poza wymiar obowiązkowości towarzyszenia duchowego ku doświadczeniu osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem?
3. Jak zapewnić bezstronność i poufność w procesie towarzyszenia duchowego, zwłaszcza gdy „kierownik duchowy" należy do zespołu formacyjnego?

Belo Horizonte, 15 lipca 2026
Wspomnienie św. Bonawentury, biskupa i doktora Kościoła

Ks. Genivaldo Lopes Soares – MSF

Formator w Niższym Seminarium św. Józefa